

Інструктивно-методичний лист щодо організації супроводу навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти педагогічними працівниками інклюзивно-ресурсних центрів

Формування інклюзивного освітнього середовища та створення умов, в яких кожна особа має доступ до якісної освіти з урахуванням її потреб, що сприяє розвитку її потенціалу без відриву від сім'ї та громади, є основними засадами реформи з впровадження інклюзивного навчання в Україні.

Національною радою реформ інклюзивне навчання визнано одним із пріоритетів розвитку держави. Для забезпечення необхідних умов якісного інклюзивного навчання - визначення особливих освітніх потреб, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, створення інклюзивного освітнього середовища, надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку, здійснення психолого-педагогічного супроводу дитину протягом усього періоду навчання із обов'язковим залученням батьків до освітнього процесу, державою здійснено ряд кроків:

впроваджено державну субвенцію на підтримку осіб з особливими освітніми потребами; виділено кошти державного та місцевих бюджетів на закупівлю обладнання для інклюзивно-ресурсних центрів;

здійснено закупівлю комплектів сучасних методик світового рівня для оснащення інклюзивно-ресурсних центрів; введено надбавки 20% для педагогічних працівників за роботу в інклюзивних класах (групах);

введено ставки асистента вчителя в кожному класі, де навчаються здобувачі освіти з особливими освітніми потребами;

виділено кошти державного та місцевих бюджетів на оснащення ресурсних кімнат.

У 2019/2020 н. р. у порівнянні з 2018/2019 н. р. кількість дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних ЗЗСО, збільшилася з 555 до 942; кількість інклюзивних закладів загальної середньої освіти збільшилася з 262 до 374, кількість інклюзивних класів в ЗЗСО з 452 до 771.

У закладах дошкільної освіти у 2019/2020 н. р. навчається 397 дітей з особливими освітніми потребами (234 інклюзивні групи у 144 закладах дошкільної освіти). У порівнянні з 2018/2019 н. р. у ЗДО навчалося 249 дітей з особливими освітніми потребами (129 інклюзивні групи у 79 закладах дошкільної освіти).

Водночас щороку збільшується кількість асистентів вчителів та асистентів вихователів у закладах освіти. Так, за 2019/2020 навчальний рік у порівнянні з 2018/2019 н. р. кількість асистентів учителів збільшилася з 450 до 783, асистентів вихователів - з 157 до 214.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно – ресурсний центр» (далі – ІРЦ) у Львівській області створено та функціонує 28 інклюзивно-ресурсних центрів.

ІРЦ є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти шляхом проведення комплексної оцінки, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу. До ІРЦ можуть звернутися батьки (інші законні представники) дитини, які відчувають занепокоєння щодо розвитку дитини, незалежно від наявності в дитини інвалідності чи встановленого діагнозу.

Корекційно-розвиткові заняття фахівцями ІРЦ проводяться тільки з дітьми, які не відвідують заклади освіти, або не можуть отримати відповідні послуги у закладах освіти. Також зазначаємо, що пунктом 7 Положення про ІРЦ передбачено обслуговування дітей з особливими освітніми потребами з інших адміністративно-територіальних одиниць або об'єднаних територіальних громад. Розрахунок вартості послуг, які надаються фахівцями ІРЦ особам з особливими освітніми потребам з інших адміністративно-територіальних одиниць та об'єднаних територіальних громад, здійснюється засновником центру (представницькими органами місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, районними, міськими, районними у містах (у разі їх утворення радами). Послуги ІРЦ для споживачів є безкоштовними, одночасно їх вартість сплачує громада, яка не організувала ІРЦ для своїх мешканців.

Фахівці ІРЦ визначають особливі освітні потреби шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. За 2018 та 2019 рік фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів області надано понад 3000 висновків про комплексну оцінку розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Такий висновок має рекомендаційний характер. Принагідно повідомляємо, витяги, видані до 14.12.2018, до моменту втрати чинності наказу Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 07 липня 2004 року №569/38 «Про затвердження Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні Київську та Севастопольську міські районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації», чинні. У чинних нормативно-правових актах не визначено термін дії витягів, якщо в них не зазначено термін повторного звернення для консультування.

Згідно з статтею 20 Закону України «Про освіту» у разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків до закладу освіти інклюзивна група або клас утворюється в обов'язковому порядку. Однак, як показує практика організації інклюзивного навчання в ЗЗСО чи ЗДО, не всі батьки звертаються у заклади освіти задалегідь, подекуди рішення можуть бути прийняті спонтанно чи необдуманно. Для створення інклюзивного середовища в закладі освіти необхідна, подекуди, тривала пропедевтична підготовка (розрахунок державної субвенції, введення посади асистента вчителя чи асистента вихователя, проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини з ООП в ІРЦ тощо). Тому рекомендуємо доручити фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів організувати проведення систематичних стратегічних моніторингів щодо перспектив створення інклюзивних класів

(груп) у закладах освіти шляхом опитування, анкетування усіх учасників освітнього процесу, співпраці з НРЦ та спецшколами, закладами дошкільної освіти тощо.

Натомість, безпосередня організація інклюзивного навчання у закладах освіти регламентується Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінетом Міністрів України від 15 серпня 2011 року №872, та здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами закладу освіти (наказ МОНУ від 08.06.2018 №609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»).

Починаючи з 2018 року в закладах освіти, у яких навчання дітей з ООП організоване в інклюзивних класах, для проведення корекційно-розвиткових занять, можуть вводитися посади вчителів-дефектологів (наказ МОНУ від 01.02.2018 №90). Тому такі фахівці першочергово повинні входити до складу команди супроводу для надання кваліфікованих рекомендацій щодо розроблення ІПР та особливостей організації інклюзивного навчання. За умови відсутності таких фахівців в команді супроводу закладів освіти участь фахівців ІРЦ на засіданнях команди супроводу є необхідною.

Згідно з пунктами 8.1, 18, 23 Положення про ІРЦ основним завданням ІРЦ є проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту (здійснюється практичними психологами інклюзивно-ресурсного центру), розроблення рекомендацій щодо освітньої програми, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини. Оцінку освітньої діяльності проводить вчитель-дефектолог та її результати зазначає у висновку про комплексну оцінку.

В ІРЦ області працює 156 фахівців. Здебільшого це практичні психологи та вчителі-дефектологи (спеціалізація – олігофренопедагогіка чи логопедія). У штатних розписах інклюзивно-ресурсних центрів області передбачено лише 7,75 ставок вчителів-дефектологів (сурдопедагогів), а фактично зайняті 4 та передбачено 4,5 ставки вчителів-дефектологів (тифлопедагогів) - фактично зайняті 2,75.

Для формування висновків комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, зокрема з порушеннями зору/слуху та надання рекомендацій щодо освітнього маршруту дитини з порушеннями зору/слуху довідки за формою первинної облікової документації №086-1/о «Довідка учня загальноосвітнього навчального закладу про результати обов'язкового медичного профілактичного огляду», затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16 серпня 2010 року №682, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 10 вересня 2010 року за № 794/18089 чи висновку лікарсько-консультативної комісії про встановлення дитині інвалідності (за наявності), та індивідуальної програми реабілітації особи (дитини) з інвалідністю (за наявності), недостатньо.

Для визначення оптимальних можливостей практичного використання зорових функцій кожною дитиною з порушеннями зору, особливостей зорового сприймання наочно-дидактичного матеріалу для проведення спеціальних занять з розвитку зорового сприймання, дозування зорового та фізичного навантажень, підбору оптимальної оптичної корекції (луп, електронних збільшувачів тощо) та неоптичної корекції (лінеатур, пюпітрів, фільтрів, спеціальних зошитів, контрольних тестів з друкованою основою тощо) необхідне спеціальне приладдя, наявність зазначених тифлозасобів в ІРЦ та для проведення індивідуальних корекційно-розвиткових занять з орієнтування в просторі, розвитку зорового сприймання необхідний фахівець – вчитель-дефектолог (тифлопедагог); для рекомендацій щодо організації навчання та реабілітації чи проведення корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на максимальне збереження та розвиток залишкового слуху, формування вимови, розвитку усного мовлення дітей із спостереженням за динамікою розвитку їх слухової функції, компенсаторного розвитку з використанням української жестової мови, білінгвального підходу до якісного засвоєння навчального матеріалу з усіх навчальних предметів (дисциплін) необхідні спеціальні технічні засоби та відповідний фахівець – вчитель-дефектолог (сурдопедагог).

Рекомендуємо поінформувати батьків про мережу спеціальних закладів області, де можна отримати консультацію у НРЦ та спеціальних школах, де є відповідна офтальмологічна чи сурдологічна бази (база даних наявна в ІРЦ) із залученням кадрового ресурсу педагогічних та медичних працівників, які на основі укладених угод мають можливість надавати корекційно-розвиткові послуги (заняття) щодо визначення особливих освітніх потреб дитини, розроблення рекомендацій щодо освітньої програми, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини дітей дошкільного та шкільного віку, в яких наявні сенсорні порушення в розвитку.

У пункті 6 Порядку та умов надання субвенції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 №88, що плата праці фахівців за проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) здійснюється за ставками погодинної оплати праці працівників усіх галузей економіки за проведення навчальних занять у розмірах, передбачених для доцента або кандидата наук, які проводять навчальні заняття з учнями шкіл, установленими в додатку №5 до постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 №1298, підвищеними на 20 відсотків за роботу з особами з особливими освітніми потребами. Враховуючи зазначене, оплата за одне корекційно-розвиткове заняття (послуга) у 2020 році становитиме 85,76 гривень.

Звертаємо увагу, що крім основної роботи й роботи за сумісництвом, працівники закладів та установ освіти можуть залучатися до педагогічної роботи на умовах погодинної оплати праці, яка не є сумісництвом згідно з Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, затвердженим спільним наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України та Міністерства

фінансів України від 28.06.1993 №43. На відміну від роботи за сумісництвом, яка виконується лише у вільний від основної роботи час, педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більше 240 годин на рік може виконуватися в межах основного робочого часу працівника з дозволу керівника державного підприємства, установи, організації без утримання заробітної плати.

Листом МОНУ від 15.11.2019 №1/9-713 «Щодо розподілу субвенції у 2020 році» доведено граничний обсяг видатків загального фонду за бюджетною програмою 2211220 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державно підтримки особам з особливими освітніми потребами (далі – субвенція) в розмірі 504458,3 тис. гривень по Україні (Львівська область – 33777,4 тис. гривень).

Обсяг субвенції у Львівській області на підтримку осіб з особливими освітніми потребами буде розподілено на:

оплату за проведення корекційно-розвиткових занять і придбання спеціальних засобів корекції для учнів в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти (видатки споживання і розвитку), розрахункова сума на одного учня з ООП – 22 739 грн., зокрема на видатки споживання – 14 864 грн. на кожну особу з ООП та видатки розвитку - по 7 875 грн. на кожну особу з ООП;

оплату за проведення корекційно-розвиткових занять і придбання спеціальних засобів корекції для вихованців інклюзивних груп закладів дошкільної освіти, розрахункова сума – 19 500 грн., на видатки споживання – по 13 000 грн. на кожну особу з ООП та видатки розвитку – по 6 500 грн. на кожну особу з ООП.

Частина обсягу субвенції призначена для здійснення абонентської плати за користування програмним забезпеченням для анкетування респондентів комплексу методиками (тестами) за тарифом «Безлімітний», на створення програмного забезпечення мобільних додатків до системи АС ІРЦ у операційних системах Android та IOS та розробку, а також впровадження та технічної підтримки системи АС ІРЦ.

Крім цього, у 2019 році з метою дерегуляції та дебіюрократизації управління системою освіти, спрощення ведення документообігу інклюзивно-ресурсних центрів створена та функціонує система автоматизації роботи ІРЦ (наказ МОНУ від 25.11.2019 №1472 «Про затвердження Положення про систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів»).

Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (далі – АС «ІРЦ») – це комплекс програмних та апаратних засобів, які на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій забезпечують створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти, призначеного для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, та їх інформаційно-аналітичного забезпечення.

Головними завданнями АС «ІРЦ» є: створення єдиної інформаційної інфраструктури для одержання, обробки і формування інформації у сфері інклюзивної освіти, у тому числі статистичної; забезпечення достовірності та цілісності даних; забезпечення створення електронних переліків фахівців,

майна, відвідувачів інклюзивно-ресурсних центрів; створення доказової бази для прийняття управлінських рішень у сфері інклюзивної освіти; забезпечення комплексного захисту інформації відповідно до вимог законодавства, у тому числі персональних даних, від несанкціонованого доступу та розмежування доступу до інформації, що зберігається та обробляється в АС «ІРЦ».

АС «ІРЦ» дає змогу батькам (іншим законним представникам) дитини через сайт <http://ircenter.gov.ua> знайти найближчий ІРЦ та через кабінет користувача в зручному форматі записатися для отримання послуг.

На виконання наказу МОНУ від 06 вересня 2018 року №977 закуплено програмне забезпечення для системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. Для формування актуальної інформації та об'єктивної звітності ІРЦ рекомендуємо проводити моніторинг наповнення автоматизованої системи ІРЦ.

Міністерство освіти і науки України спільно з розробниками автоматизованої системи роботи інклюзивно-ресурсних центрів (далі АС «ІРЦ») систематично проводять очне та дистанційне навчання відповідальних осіб за функціонування АС «ІРЦ». Для розуміння основних правил та принципів наповнення АС «ІРЦ», нової методології створення висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку можна перейти за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=Ob4MuyajIjk>.

Прийнято нормативно-правовий акт щодо формування звітності у Формі № 1-ІРЦ інклюзивно-ресурсних центрів (наказ МОНУ від 05.08.2019 №1069 «Про затвердження форми звітності з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів та інструкції щодо її заповнення»). Збір звітної інформації дозволить здійснювати аналіз контингенту дітей з особливими освітніми потребами, охоплених психолого-педагогічними та корекційно-розвитковими послугами, аналіз кадрового складу та матеріально-технічного забезпечення інклюзивно-ресурсних центрів з метою подальшого формування та реалізації державної політики щодо діяльності ІРЦ в Україні.

Для своєчасного відкриття інклюзивно-ресурсних центрів в районах/містах області здійснювалися відповідні заходи щодо проведення ремонтних робіт у приміщеннях ІРЦ. Залучено 5403,913 тис. грн. та 650,1 тис. гривень у 2018 та 2019 роках відповідно з бюджетів районів та міст області.

Відповідно до листів Міністерства освіти і науки України від 22.02.2019 №1/9-89 та від 25.03.2019 №1/9-180 двоє тренерів із числа фахівців ІРЦ пройшли два етапи навчання застосуванню сучасних методик для проведення комплексної оцінки розвитку з особливими освітніми потребами у м. Києві, які протягом травня - червня 2019 року навчали фахівців ІРЦ-практичних психологів користування психодіагностичними методиками WISC -4, Leiter-3, Conners-3, PEP-3 та CASD.

55 фахівців ІРЦ області пройшли навчання застосування сучасних методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з ООП. Львівська область – 4 за рейтингом за кількістю осіб, які успішно здали дистанційний екзамен для фахівців ІРЦ (29 осіб).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 319 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти» та від 10 липня 2019 року № 637 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 319» на засадах співфінансування з місцевим бюджетом Сколівської районної ради, здійснилася закупівля спеціального автомобіля, призначеного для надання додаткових психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг працівниками інклюзивно-ресурсного центру (мобільний інклюзивно-ресурсний центр).

Спецавтомобіль приїжджатиме до дітей з особливими освітніми потребами згідно з індивідуальною програмою розвитку, що дасть змогу проводити діагностику, корекцію та реабілітацію такої категорії дітей. Мобільний інклюзивно-ресурсний центр надаватиме консультативну допомогу та підтримку родинам, де виховуються особи з особливими освітніми потребами, проводитиме консультації як для самих осіб, так і для усіх членів їхніх родин з метою формування позитивної мотивації щодо розвитку таких дітей, інформуватиме громадськість.

Крім цього, отримали на засадах співфінансування автобуси зі спеціальним обладнанням Пустомитівський, Сокальський ІРЦ та м. Львів.

Зазначені автобуси необхідно використовувати для безпечного та регулярного підвезення школярів та школярів з обмеженою здатністю до пересування до місць навчання і додому. В інший час за потребою здійснювати перевезення дітей та працівників інклюзивно - ресурсних центрів з метою виконання основних завдань таких центрів.

Рекомендуємо засновникам закладів освіти використовувати шкільні автобуси у вільний час також для обслуговування потреб ІРЦ з метою виконання основних завдань таких центрів.

Т. в. о. директора департаменту

Ігор ГАЙДУК